

تقلب در صورت‌های مالی

جلوگیری و کشف

تألیف:

دکتر ذبیح الله رضایی

استاد ممتاز حسابداری، دانشگاه ممفیس

دکتر علی رحمانی

استاد حسابداری، دانشگاه الزهرا (س)

دکتر وحید منتی

استادیار حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی

سرشناسه: رضایی، ذبیح الله، ۱۳۳۲-
Rezaee, Zabihollah

عنوان و نام پدیدآور: تقلب در صورت‌های مالی: جلوگیری و کشف / تالیف ذبیح الله رضایی، علی رحمانی، وحید منتی؛ ویراستار ناصر احمدزاده.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه الزهراء (س)، انتشارات، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری: سی و سه، ۵۷۹ ص.: جلول، نمودار.
شابک: 978-622-6114-89-9

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: ص. ع. به انگلیسی: Zabihollah Rezaee, Ali Rahmani, Vahid Mennati. Financial statement fraud prevention and detection.

یادداشت: کتاب حاضر با سرمایه گذاری شرکت تامین سرمایه امید منتشر شده است.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۵۶۵]-۵۷۹.

موضوع: صورت‌های مالی گمراه کننده

Misleading financial statements

حسابداری دادگاهی

Forensic accounting

تقلب در حسابداری

Accounting fraud

تقلب - پی جویی

Fraud investigation

شناسه افزوده: رحمانی، علی، ۱۳۴۶ خرداد-

شناسه افزوده: منتی، وحید، ۱۳۶۳-

شناسه افزوده: دانشگاه الزهراء. انتشارات

شناسه افزوده: Alzahra University Press

رده بندی کنگره: HF۵۶۸۱

رده بندی دیویی: ۶۵۷/۳

شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۹۸۰۸

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

تامین سرمایه امید
OMID INVESTMENT BANK

دانشگاه الزهراء

تقلب در صورت‌های مالی جلوگیری و کشف

تألیف: دکتر ذبیح الله رضایی (استاد ممتاز حسابداری، دانشگاه ممفیس)، دکتر علی رحمانی (استاد حسابداری دانشگاه الزهراء (س))،

دکتر وحید منتی (استادیار حسابداری دانشگاه شهید بهشتی)

انتشارات: دانشگاه الزهراء (س)

سرمایه گذار: شرکت تامین سرمایه امید

کارگاه صفحه آرایی و طراحی جلد: لوگو گرافیکال

چاپ و صحافی: چاپ دیجیتال نیکو

ویراستار: دکتر ناصر احمدزاده

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: 978-622-6114-89-9

قیمت: ۲۲۵۰۰۰ تومان

سال نشر: تابستان ۱۴۰۱

شماره تماس واحد فروش: ۰۲۱-۸۵۶۹۲۸۳۹-۰۲۱-۸۸۰۴۸۹۳۴

http://book.alzahra.ac.ir سامانه فروش الکترونیکی:

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای دانشگاه الزهراء (س) محفوظ است.

پذیرش چاپ این اثر در جلسه ۱۶۶ شورای انتشارات دانشگاه مورخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۷ به تصویب رسید.

مقدمه

تقلب از پدیده‌های متداول در کسب و کار است که مسئولیت حساب‌رسان را به طور فزاینده‌ای سنگین‌تر می‌نماید. این پدیده مخرب، کارایی امنیت و نقدینگی بازارهای مالی را در معرض خطر قرار می‌دهد، به گونه‌ای که در بحران‌های اخیر مالی و رکودهای اقتصادی در جهان این پدیده به عنوان یک تهدید، مطرح شده است. توجه به این موضوع در مباحث مربوط به حاکمیت شرکتی نیز جایگاه و اهمیت ویژه‌ای دارد. به عبارت دیگر نقش اصلی حاکمیت شرکتی حمایت از حقوق سهامداران و افزایش ارزش ثروت ایشان از طریق مدیریت ریسک‌های پیش‌روی سازمان از جمله ریسک‌های مربوط به نظارت و تقلب بر مبنای افزایش کیفیت گزارشگری صورت‌های مالی است.

از سوی دیگر شفافیت در صورت‌های مالی همواره یکی از مؤثرترین متغیرها در تعیین استراتژی سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی بوده است و از اولویت‌های گزارشگری هر سازمان به شمار می‌رود؛ لذا مسئله تقلب یکی از اصلی‌ترین عواملی به شمار می‌رود که می‌تواند بر شفافیت و کیفیت گزارش‌های مالی سازمان‌ها تأثیرگذار باشد؛ بنابراین وجود تقلب در صورت‌های مالی سبب کاهش اعتماد و عمومی و اعتماد سرمایه‌گذاران به گزارشگری‌های مالی سازمان‌ها می‌شود، به همین دلیل مدیران سازمان‌ها به عنوان بالاترین مسئول تهیه صورت‌های مالی، همواره اهتمام دارند که از هرگونه تحریف و تقلب در گزارش‌های مالی جلوگیری به عمل آورند.

شرکت تأمین سرمایه امید به عنوان یک نهاد مالی فعال در بازار سرمایه همواره در زمینه ارتقای سطح سواد مالی فعالان بازار مالی احساس مسئولیت می‌نماید و طی سالیان اخیر تلاش نموده است در کنار ترجمه کتب مرجع در حوزه مالی و حسابداری (بالاخص مدیریت ریسک) با حمایت از پژوهشگران و محققان، رسالت خود را در خصوص بهبود و ارتقای سواد مالی سرمایه‌گذاران حقیقی در بازار سرمایه ایران به نحو شایسته ایفا نماید. از طرف دیگر موضوع مورد بحث در کتاب حاضر با تمرکز بر یکی از رسالت‌های اصلی حاکمیت شرکتی، می‌تواند موجب افزایش آگاهی مخاطبان و آموزش بهترین روش‌های جلوگیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی و در نتیجه افزایش سطح اعتماد عمومی سرمایه‌گذاران نسبت به بازار سرمایه گردد که این موضوع در راستای مدیریت ریسک‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی برای شرکت تأمین سرمایه امید بسیار حائز اهمیت است.

این کتاب با عنوان «تقلب در صورت‌های مالی، جلوگیری و کشف» به همت اساتید گرامی جناب آقایان دکتر ذبیح‌الله رضایی، دکتر علی رحمانی و دکتر وحید منتی در ۱۶ فصل و در چهار بخش کلی با عناوین «گزارشگری مالی و تقلب در صورت‌های مالی»، «تقلب در صورت‌های مالی، پرونده‌های تقلب، طبقه‌بندی تقلب و ترفندهای آن»، «حاکمیت شرکتی و نقش آن در جلوگیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی» و

«رویکردهای دیجیتال (رایانه‌ای) تقلب و حسابرسی دادگاهی» تألیف گردیده و با همکاری مشترک دانشگاه الزهراء و شرکت تأمین سرمایه امید به چاپ رسیده است.

امید است نشر این کتاب موجب ایجاد نگاهی عمیق‌تر به اهمیت موضوع کشف تقلب و جلوگیری از بروز آن در گزارش‌های مالی گردیده و به نحو احسن مورد بهره‌برداری مدیران، حساب‌رسان، دست‌اندرکاران بازار سرمایه، پژوهشگران و دانشجویان قرار گیرد.

حبیب‌رضا حدادی

مدیرعامل و عضو هیئت‌مدیره شرکت تأمین سرمایه امید

فهرست مطالب

مقدمه.....	سه
پیشگفتار.....	۲۵
بخش اول گزارشگری مالی و تقلب در صورت‌های مالی.....	۳۵
فصل اول: تعریف تقلب در صورت‌های مالی.....	۳۷
آیا تاریخ تکرار می‌شود؟.....	۳۸
از نمای نزدیک.....	۳۹
تعریف تقلب در صورت‌های مالی.....	۴۰
ماهیت تقلب در صورت‌های مالی.....	۴۵
نمونه تقلب‌های بزرگ.....	۵۰
درآمدهای ساختگی، سندسازی و دزدی دارایی‌های شرکت.....	۵۰
استفاده شخصی از دارایی‌ها، جعل اسناد و تقلب در صورت‌های مالی.....	۵۱
سرمایه‌ای کردن هزینه‌ها و دیگر موضوعات.....	۵۲
سوء استفاده در به‌کارگیری استانداردهای حسابداری.....	۵۳
هزینه تقلب در صورت‌های مالی.....	۵۳
پژوهش‌های تقلب و اقدامات قانون‌گذاری.....	۵۷
ماجرای شرکت کنتورسازی ایران.....	۶۳
اقدامات ضد تقلب.....	۷۳
وقوع، جلوگیری و کشف.....	۷۵
درس‌ها و کاربردهای عملی که از مطالعه تقلب گرفته می‌شود.....	۷۸
آگاهی از معاملات.....	۷۸
آیا برخی اقدامات مصداق دروغ‌گویی است؟.....	۷۹
پایه‌های تصمیم‌گیری اخلاقی.....	۷۹
ترس مستقیم.....	۸۱
عاقبت شوم.....	۸۲
فصل دوم: گزارشگری مالی شرکت‌های سهامی.....	۸۳
مقدمه.....	۸۴
اهمیت اطلاعات مالی.....	۸۷

۹۲	فرایند گزارشگری مالی
۹۳	الزامات گزارشگری مالی سالانه
۹۴	گزارش‌های مالی باکیفیت
۹۷	شش پایه فرایند گزارشگری مالی
۹۸	گزارش‌های مالی شرکتی
۱۰۰	چالش‌های گزارشگری مالی شرکتی
۱۰۱	فشار برای مدیریت سود
۱۰۱	استفاده بیش از حد و نامناسب از مشتقات مالی
۱۰۱	تجدید ارائه صورت‌های مالی
۱۰۲	ارزش منصفانه
۱۰۲	حسابداری اختیار خرید سهام
۱۰۳	گزارش‌های ساخته‌شده از طریق XBRL
۱۰۴	همگرایی نسبت به استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی
۱۰۵	شوک «های وب» به بورس ایران
۱۱۴	اقدامات ضد تقلب
۱۱۴	محیط ضد تقلب
۱۱۵	وضع ارزش‌های اخلاقی و استفاده از هشداردهنده خطا و خطوط داغ
۱۱۶	مخبره و اطلاع‌رسانی انتظارات اخلاقی سازمان
۱۱۷	به‌صورت عملی رهبری کنید
۱۱۸	سازوکارهای امن برای گزارش خطا: خطوط داغ هشداردهنده خطا
۱۱۹	ارج نهادن به درستکاری
۱۲۱	بخش دوم: تقلب در صورت‌های مالی، پرونده‌های تقلب، طبقه‌بندی تقلب و ترفندهای آن
۱۲۳	فصل سوم: حساب‌سازی در دفاتر، تقلب
۱۲۴	مقدمه
۱۲۵	چرا تقلب در صورت‌های مالی اتفاق می‌افتد؟
۱۲۶	تاریخچه تقلب در صورت‌های مالی
۱۲۹	حساب‌ساز
۱۳۰	نحوه حساب‌سازی / ارتکاب

۱۳۱	انگیزه‌ها
۱۳۲	نظارت
۱۳۳	نتایج پایانی
۱۳۵	شرکت وست منیجمنت: تحلیل تقلب در صورت‌های مالی
۱۳۸	گزارش صندوق فرهنگیان و بانک سرمایه
۱۵۰	اقدامات ضد تقلب
۱۵۰	خودارزیابی سازمانی
۱۵۱	آگاهی از قانون، بازرسی تقلب و مالی دادگاهی
۱۵۲	تعریف اولیه از مالی دادگاهی
۱۵۲	حقوق افراد
۱۵۴	علت احتمالی
۱۵۵	قوانین شواهد
۱۵۵	نقض حقوقی رایج غیر از تقلب
۱۵۷	فصل چهارم: ادراک، پیشگیری و کشف
۱۵۸	مقدمه
۱۵۸	کشف
۱۵۹	الگوی عوامل سه‌گانه
۱۵۹	شرایط
۱۶۱	فرهنگ شرکتی
۱۶۲	حق انتخاب
۱۶۶	پیشگیری از تقلب در صورت‌های مالی
۱۶۸	کشف تقلب در صورت‌های مالی
۱۶۹	رویه‌های اصلاحی
۱۶۹	راهبردهای پیشگیری، کشف و اصلاح
۱۷۰	آموزش آگاهی از تقلب
۱۷۲	مسائل گزارشگری بانک پارسیان
۱۷۴	اقدامات ضد تقلب
۱۷۵	فشار / انگیزه

۱۷۵	فرصت
۱۷۶	نگرش / دلیل تراشی و توجیه
۱۷۷	فشارها / انگیزه‌ها و مشوق‌ها
۱۷۹	فرصت‌ها
۱۸۰	نگرش و دلیل تراشی
۱۸۳	فصل پنجم: طبقه‌بندی و ترفندها
۱۸۴	مقدمه
۱۸۴	نشانه‌های تقلب در صورت‌های مالی
۱۸۸	شناخت نادرست درآمد
۱۸۸	بیش‌نمایی دارایی‌ها
۱۸۹	سایر ترفندهای تقلب
۱۸۹	ترفندهای رایج تقلب
۱۹۱	ترفندهای رایج تقلب درآمد
۱۹۱	ترفندهای صدور صورتحساب فروش و عدم ارسال
۱۹۲	سایر معاملات ساختگی
۱۹۲	انقطاع نامناسب فروش‌ها
۱۹۳	فروش‌های مشروط
۱۹۳	علامت‌های تقلب در صورت‌های مالی
۱۹۴	کانال‌های اطلاع‌رسانی خطاکاری
۱۹۵	علامت‌های خطر ساختار سازمانی
۱۹۵	ویژگی‌های هیئت مدیره
۱۹۶	ویژگی‌های کمیته حسابرسی
۱۹۶	ویژگی‌های حسابرسی داخلی
۱۹۶	علائم خطر مرتبط با ویژگی‌های اقتصادی، صنعت و محیط
۱۹۶	ویژگی‌های صنعت
۱۹۶	ویژگی‌های محیط قانونی / قوانین حاکم
۱۹۷	علائم خطر مرتبط با وضعیت و عملکرد مالی
۱۹۷	ویژگی‌های سود و درآمد

۱۹۸	ویژگی‌های معاملات.....
۱۹۸	ویژگی‌های صورت وضعیت مالی.....
۱۹۹	مقررات مربوط به هشداردهنده‌های خطا.....
۲۰۲	ماجرای دو برادر.....
۲۰۹	اقدامات ضد تقلب.....
۲۰۹	کشف: علائم خطر و ارزیابی خطر هدف.....
۲۱۵	بخش سوم: حاکمیت شرکتی و نقش آن در جلوگیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی.....
۲۱۷	فصل ششم: نقش حاکمیت شرکتی.....
۲۱۸	مقدمه.....
۲۱۹	تعریف حاکمیت شرکتی.....
۲۲۰	نقش حاکمیت شرکتی.....
۲۲۳	ساختار حاکمیت شرکتی.....
۲۲۳	ساختار مالکیت.....
۲۲۴	سیستم قانونی.....
۲۲۴	بازارهای سرمایه.....
۲۲۵	ویژگی‌های حاکمیت شرکتی.....
۲۲۷	وظایف حاکمیت شرکتی.....
۲۲۷	وظیفه نظارت.....
۲۲۸	وظیفه مدیریت.....
۲۲۸	وظیفه حسابرسی مستقل.....
۲۲۹	وظیفه حسابرس داخلی.....
۲۳۰	وظیفه رعایت.....
۲۳۰	وظیفه مشاوره قانونی و مالی.....
۲۳۰	وظیفه نظارت.....
۲۳۱	حاکمیت شرکتی جهانی.....
۲۳۳	مسائل گزارشگری مالی گروه خودروسازی سایپا.....
۲۳۶	اقدامات ضد تقلب.....
۲۳۹	فصل هفتم: مسئولیت نظارتی هیئت مدیره.....

۲۴۰	مقدمه
۲۴۰	نقش هیئت مدیره
۲۴۲	ترکیب هیئت مدیره
۲۴۴	وظایف هیئت مدیره
۲۴۸	ویژگی های هیئت مدیره
۲۴۸	مالکیت سهام
۲۴۹	رهبری هیئت مدیره
۲۵۰	پاسخگویی و تعهد شخصی رئیس هیئت مدیره
۲۵۱	فرایند انتصاب
۲۵۱	سیستم رأی گیری
۲۵۲	استقلال اعضای هیئت مدیره
۲۵۳	مسائل نوظهور اعضای هیئت مدیره
۲۵۴	کمیته انتصاب
۲۵۴	نتیجه تحقیق و تفحص از یک شرکت تأمین اجتماعی
۲۵۶	اقدامات ضد تقلب
۲۵۶	پروتکل: طرحی برای واکنش به سوء رفتارهای گزارش شده
۲۵۷	پروتکل ۱
۲۵۷	پروتکل ۲
۲۵۸	پروتکل ۳
۲۵۸	پروتکل ۴
۲۶۱	فصل هشتم: کمیته حسابرسی و حاکمیت شرکتی
۲۶۲	مقدمه
۲۶۲	کمیته حسابرسی
۲۷۳	ویژگی های کمیته حسابرسی
۲۷۵	نقش ها و مسئولیت های کمیته حسابرسی
۲۷۶	کنترل های داخلی
۲۷۷	گزارشگری مالی
۲۷۸	فعالیت های حسابرسی

۲۸۰ منشور کمیته حسابرسی
۲۸۲ منشور کمیته حسابرسی
۲۸۲ نقش و استقلال: سازمان
۲۸۲ مسئولیت‌ها
۲۸۴ سایر وظایفی که بیشتر به کمیته‌های حسابرسی تفویض می‌شود:
۲۸۵ رئیس کمیته حسابرسی
۲۸۵ گزارش کمیته حسابرسی
۲۸۷ قواعد کمیته‌های حسابرسی برای پیشگیری و کشف تقلب صورت‌های مالی
۲۸۸ تقلب کارمند با سابقه وزارت نفت
۲۹۰ اقدامات ضد تقلب
۲۹۱ جلسات کمیته حسابرسی
۲۹۳ در نظر گرفتن تخطی و تبانی مدیریت
۲۹۵ اقدام درباره تقلب‌ها و موارد غیر اخلاقی گزارش شده
۲۹۷ فصل نهم: مسئولیت مدیران
۲۹۸ مقدمه
۲۹۸ مسئولیت‌های مدیران درباره گزارشگری مالی
۳۰۰ مسئولیت مدیران طبق بخش ۳۰۲ قانون ساکس
۳۰۰ مسئولیت مدیران در مورد رعایت بخش ۴۰۴ قانون ساکس
۳۰۲ ارزیابی‌های کنترل داخلی
۳۰۳ گزارش جدید کنترل‌های داخلی
۳۰۵ نقش مدیریت در کشف و جلوگیری از تقلب در صورت‌های مالی
۳۰۶ انگیزه‌ها و محرک‌های مدیریت
۳۰۷ زیر پاگذاری کنترل‌های داخلی توسط مدیریت
۳۱۰ رندانه بردن بازی
۳۱۳ مدیریت ریسک
۳۱۳ برنامه‌های مدیریت ریسک
۳۱۵ وظیفه مدیران درباره کنترل داخلی
۳۱۵ گزارش مدیران درباره کنترل‌های داخلی

۳۱۶	بند مبنای عدم اظهار نظر حسابرس مستقل بانک چه بود؟
۳۱۸	اقدامات ضد تقلب
۳۱۸	جزئیات ارزیابی خطر هدف
۳۲۵	فصل دهم: نقش حسابرسی داخلی
۳۲۶	مقدمه
۳۲۶	حسابرسان داخلی و حاکمیت شرکتی
۳۲۸	مسئولیت‌های حسابرسان داخلی
۳۳۳	استانداردهای حسابرسی داخلی در ارتباط با تقلب
۳۳۵	کارایی حسابرسی داخلی در پیشگیری و کشف تقلب صورت‌های مالی
۳۳۶	همکاری بین حسابرسی مستقل و داخلی
۳۳۹	حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی
۳۴۰	کنترل داخلی
۳۴۰	اجزای کنترل داخلی
۳۴۶	نقش حسابرس داخلی در مدیریت ریسک بنگاه
۳۴۸	ترفندی به نام واگذاری املاک در بانک‌ها
۳۴۸	اقدامات ضد تقلب
۳۵۳	فصل یازدهم: نقش حسابرسان مستقل
۳۵۴	مقدمه
۳۵۴	حسابرسی مستقل صورت‌های مالی
۳۶۰	حسابرس مستقل و تقلب صورت‌های مالی
۳۶۴	حسابرسی مستقل و کنترل داخلی
۳۶۵	گزارش کنترل‌های داخلی
۳۶۸	روش‌های حسابرسی برای کشف تقلب
۳۶۸	تردید حرفه‌ای
۳۶۸	تخصیص کارکنان
۳۶۸	اصول، دستورالعمل‌ها و روش‌های حسابداری
۳۶۹	کنترل‌های داخلی
۳۶۹	اثر عوامل ریسک تقلب بر رویه‌های حسابرسی

۳۷۰	حسابرسی دادگاهی
۳۷۲	حسابرسی تقلب
۳۷۳	عوامل ریسک تقلب
۳۷۴	رهنمود اهمیت
۳۷۸	عوامل ریسک تقلب در صورت‌های مالی
۳۸۰	عوامل ریسک مرتبط با ویژگی‌های مدیریت
۳۸۰	عوامل ریسک مرتبط با شرایط صنعتی
۳۸۱	عوامل ریسک مرتبط با ویژگی‌های عملیاتی و ثبات مالی
۳۸۱	مستندسازی عوامل ریسک
۳۸۲	اطلاع‌رسانی تقلب
۳۸۳	بانک‌ها چگونه گزارشگری هدف را محقق می‌کنند؟
۳۸۸	اقدامات ضد تقلب
۳۹۱	فصل دوازدهم: هیئت‌های حاکم
۳۹۲	مقدمه
۳۹۳	نقش مقررات در حاکمیت شرکتی
۳۹۴	قانون ساربینز آکسلی ۲۰۰۲ (ساکس)
۳۹۸	کمیسیون بورس و اوراق بهادار
۳۹۸	اهداف کمیسیون بورس و اوراق بهادار
۴۰۰	نقش کمیسیون بورس و اوراق بهادار در گزارشگری مالی
۴۰۲	مقررات کمیسیون بورس اوراق بهادار درباره افشای منصفانه
۴۰۴	قانون کشف و افشای تقلب مالی (۱۹۹۲)
۴۰۴	اصلاحیه قانون ۱۹۹۵ اوراق بهادار خصوصی
۴۰۵	کمیسیون بورس اوراق بهادار و تقلب در صورت‌های مالی
۴۰۵	فعالیت‌های کمیسیون بورس اوراق بهادار درباره پیشگیری از تقلب
۴۰۶	فعالیت‌های کمیسیون بورس اوراق بهادار درباره کشف تقلب
۴۰۶	الزامات اجرایی SEC در مورد تقلب
۴۰۷	تغییرات پیشنهادی برای سیستم کنونی کمیسیون بورس اوراق بهادار
۴۰۸	کمیته مشورتی کمیسیون بورس اوراق بهادار در مورد اصلاح گزارشگری مالی

۴۱۰	نقش هیئت استانداردهای حسابداری مالی.....
۴۱۲	نظارت توسط سرمایه‌گذاران.....
۴۱۲	مؤسسات رتبه‌بندی.....
۴۱۳	چطور رئیس یک شعبه بانک، سلطان اختلاس شد؟.....
۴۱۶	اقدامات ضد تقلب.....
۴۱۹	بخش چهارم: رویکردهای دیجیتال (رایانه‌ای) تقلب و حسابداری دادگاهی.....
۴۲۱	فصل سیزدهم: تقلب در محیط دیجیتال.....
۴۲۲	مقدمه.....
۴۲۳	اقتصاد دیجیتال.....
۴۲۳	اینترنت.....
۴۲۴	فناوری اطلاعات.....
۴۲۵	تجارت الکترونیک.....
۴۳۲	تغییرات محیط کسب‌وکار.....
۴۳۳	فناوری اطلاعات.....
۴۳۳	جهانی‌سازی اقتصاد و کسب‌وکار.....
۴۳۳	همگرایی در بازار سرمایه و مالی.....
۴۳۶	گزارشگری مالی الکترونیکی.....
۴۳۸	مزایای زبان گزارشگری تجاری برچسبی.....
۴۴۰	چالش‌های زبان تجاری گزارشگری برچسبی.....
۴۴۰	امنیت.....
۴۴۲	آینده زبان گزارشگری تجاری برچسبی.....
۴۴۳	دامنه.....
۴۴۴	اطمینان‌بخشی مستمر.....
۴۴۶	افشای منصفانه.....
۴۴۷	حریم خصوصی.....
۴۴۸	اطمینان.....
۴۴۹	اجرای زبان گزارشگری تجاری برچسبی.....
۴۴۹	اقدامات ضد تقلب.....

۴۵۰	مسائل دادگاهی اینترنتی.....
۴۵۰	حاکمیت و کنترل سیستم‌های اطلاعاتی.....
۴۵۱	شواهد دیجیتال.....
۴۵۲	کشف و بررسی.....
۴۵۲	جرایم اینترنتی.....
۴۵۳	فصل چهاردهم: بازرسی تقلب، روش‌ها و آموزش.....
۴۵۴	مقدمه.....
۴۵۵	رابطه متقابل: حسابرسی، بازرسی تقلب و حسابداری دادگاهی.....
۴۵۶	روش حسابداری دادگاهی.....
۴۵۷	شهادت متخصص.....
۴۵۹	بازرسی تقلب.....
۴۶۰	بازرسان رسمی تقلب.....
۴۶۲	گواهی‌نامه در امور دادگاهی مالی.....
۴۶۲	آموزش بازرسان تقلب و حسابداران دادگاهی شایسته و باوجدان.....
۴۶۴	بازرسی تقلب و آموزش حسابداری دادگاهی.....
۴۶۵	نقش تحقیق در حرفه.....
۴۶۶	مؤسسه پیشگیری از تقلب.....
۴۶۸	برنامه‌های آموزشی ضد تقلب.....
۴۶۸	ترفند سلطان قیر چه بود و فرجام او چه شد؟.....
۴۷۰	اقدامات ضد تقلب.....
۴۷۳	فصل پانزدهم: تقلب‌های رایج اقلام صورت‌های مالی در شرکت‌های ایرانی.....
۴۷۴	مقدمه.....
۴۷۵	حساب‌ها و اسناد دریافتی.....
۴۷۵	اسناد دریافتی واهی.....
۴۷۵	دریافتنی‌های واهی.....
۴۷۵	ناکافی بودن کاهش ارزش مطالبات.....
۴۷۵	انعکاس نیافتن مطالبات به ارزش فعلی.....
۴۷۶	ناکافی بودن ذخیره کاهش ارزش مطالبات از شرکت‌های فرعی.....

۴۷۶ موجودی‌های مواد و کالا
۴۷۶ دستکاری موجودی‌های غیرقابل شمارش (برآوردی)
۴۷۷ دستکاری موجودی‌های امانی
۴۷۷ موجودی شرکت‌های بازرگانی
۴۷۷ دستکاری مواد و مصالح پای کار
۴۷۸ جا زدن موجودی ناباب
۴۷۸ محاسبه نادرست پهای تمام شده
۴۷۸ موجودی‌های واهی
۴۷۸ خرید گران
۴۷۹ اقلام راکد و کم گردش
۴۸۰ سرمایه‌گذاری‌ها
۴۸۰ طبقه‌بندی نادرست سرمایه‌گذاری‌ها
۴۸۰ ناکافی بودن ذخیره کاهش ارزش
۴۸۰ قیمت‌های غیر قابل اتکا
۴۸۱ تغییر طبقه‌بندی سرمایه‌گذاری‌ها
۴۸۱ دستکاری درآمد سود سهام
۴۸۱ فروش سهام و تحصیل مجدد
۴۸۱ دارایی‌های مشهود
۴۸۲ سرمایه‌ای کردن هزینه‌های مالی
۴۸۲ اعمال هزینه مالی به حساب ماشین‌آلات
۴۸۲ سرمایه‌ای کردن زیان تسعیر ارز
۴۸۳ معاملات درون‌گروهی
۴۸۳ معاملات املاک در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری
۴۸۴ پنهان‌کاری در دارایی‌های مشهود
۴۸۴ بیشنمایی ارزش دارایی‌های مشهود
۴۸۴ اعمال مخارج بیش از واقع به دارایی‌های در جریان تکمیل
۴۸۴ بدهی به سازمان‌های دولتی
۴۸۵ عدم افشای صحیح

۴۸۵	عدم شناسایی به موقع بدهی بیمه تأمین اجتماعی.....
۴۸۵	کم‌نمایی برآورد هزینه مالیات دوره.....
۴۸۶	ناکافی بودن ذخیره بیمه پیمان‌ها / قراردادهای.....
۴۸۶	تسهیلات مالی دریافتی.....
۴۸۶	اعمال نکردن جرائم و هزینه‌های مالی تحقق یافته.....
۴۸۶	اعمال نکردن نرخ مناسب تسعیر ارز.....
۴۸۷	افشای نامناسب شرایط تسهیلات.....
۴۸۷	افشا نکردن بدهی‌های احتمالی.....
۴۸۷	درآمد حاصل از ارائه خدمات و فروش کالا.....
۴۸۷	نسبت به وصول ما به ازا، اطمینان معقول وجود ندارد.....
۴۸۸	درآمدهای وجه التزام و سود تسهیلات در بانک‌ها.....
۴۸۸	شناسایی درآمدها و فروش‌های جعلی.....
۴۸۸	ثبت فروش کالاهای تحویل نشده.....
۴۸۸	انتقال کالا از انبار تولیدکننده به انبار توزیع‌کننده.....
۴۸۸	فروش دارایی یا کالا به اشخاص وابسته.....
۴۸۹	درآمدها در شرکت‌های پیمانکاری.....
۴۹۱	طبقه‌بندی نامناسب اقلام در صورت سود و زیان.....
۴۹۱	انعکاس نامناسب اقلام با اهمیت.....
۴۹۱	عدم طبقه‌بندی مناسب اقلام.....
۴۹۲	صورت جریان نقدی.....
۴۹۲	طبقه‌بندی نادرست.....
۴۹۲	حساب‌ها و اسناد پرداختنی.....
۴۹۲	سوء استفاده.....
۴۹۳	سود سهام پرداختنی.....
۴۹۳	پرداخت‌های قانونی.....
۴۹۳	حساب‌های متقابل با شرکت‌های هم‌گروه.....
۴۹۴	صورت‌های مالی تلفیقی.....
۴۹۴	مغایرت حساب.....

۴۹۴	اعمال نکردن آثار انباشته بندهای حسابرسی شرکت‌های مشمول تلفیق
۴۹۵	استفاده از روبه‌های مختلف حسابداری
۴۹۵	اختلاف زمانی بیش از سه ماه
۴۹۵	اعمال نامناسب روش ارزش ویژه
۴۹۵	تلفیق نکردن یک یا چند شرکت فرعی
۴۹۶	تلفیق شرکت‌هایی که فرعی محسوب نمی‌شوند
۴۹۶	تحصیل شرکت‌های فرعی به مبلغی بیش از ارزش منصفانه
۴۹۷	سایر موارد مرتبط با تلفیق
۴۹۷	افشا
۴۹۹	فصل شانزدهم: نقش حسابرسان در مبارزه با فساد
۵۰۰	مقدمه
۵۰۳	در نظر نگرفتن فساد در تعریف تقلب
۵۰۸	چرا حسابرسان فساد را کشف نمی‌کنند؟
۵۱۱	چگونه حسابرسان از فساد جلوگیری می‌کنند؟
۵۱۵	چگونه حسابرسان فساد را کشف می‌کنند؟
۵۱۷	فساد در سازمان رشوه‌دهنده چگونه کشف می‌شود؟
۵۲۰	فساد در سازمان گیرنده رشوه چگونه کشف می‌شود؟
۵۲۲	فساد بر حرفه حسابرسی چه تأثیری می‌گذارد؟
۵۲۳	آیا فساد موجب تحریف صورت‌های مالی می‌شود؟
۵۲۴	اقدامات ضد فساد
۵۲۴	رهنمودهای عملی برای حسابرسی
۵۲۷	پیوست یک : خلاصه نتایج شش پژوهش درباره تقلب
۵۳۳	منبع پیوست یک
۵۳۵	پیوست دو : گزیده گزارش به ملل سال ۲۰۲۰ انجمن بازرسان رسمی تقلب
۵۳۶	مقدمه
۵۳۷	خلاصه یافته‌های کلیدی
۵۳۸	گزیده‌ای یافته‌ها و آمارها
۵۶۲	پیوست آماری

منبع پیوست دو ۵۶۳

منابع ۵۶۵

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱/۱- نمونه‌های اخیر تقلب..... ۳۸
- شکل ۱/۲- خلاصه قانون ساربینز-آکسلی ۲۰۰۲..... ۶۰
- شکل ۱/۳- مجازات رسوایی‌ها و مقامات اجرایی..... ۸۱
- شکل ۲/۱- تخلفات حسابداری شرکت انرون..... ۸۷
- شکل ۲/۲- خلاصه فعالیت‌های سال ۲۰۰۱ شرکت انرون و قیمت سهام آن..... ۸۹
- شکل ۲/۳- طبقه‌بندی کنترل‌های مرتبط با تقلب..... ۱۱۵
- شکل ۳/۱- نمونه‌های تقلب در صورت‌های مالی..... ۱۲۶
- شکل ۳/۲- فرمول تقلب صورت‌های مالی..... ۱۳۶
- شکل ۴/۱- تقلب صورت‌های مالی: پیشگیری و کشف..... ۱۶۷
- شکل ۵/۱- علائم خطر تقلب..... ۱۹۵
- شکل ۵/۲- ترفندهای تقلب در صورت‌های مالی..... ۲۱۰
- شکل ۸/۱- کمیته حسابرسی..... ۲۶۷
- شکل ۸/۲- نمونه منشور کمیته حسابرسی..... ۲۸۱
- شکل ۹/۱- خطر زبر باگذاری کنترل‌های داخلی توسط مدیریت..... ۳۰۸
- شکل ۹/۲- «مدیریت خطر تقلب تجاری، رهنمود عملی» ارزیابی خطر تقلب هدف..... ۳۲۰
- شکل ۹/۳- تقلب مثلث مدیریت..... ۳۲۲
- شکل ۱۱/۱- گزارش مؤسسه حسابرسی رسمی مستقل..... ۳۵۶
- شکل ۱۱/۲- گزارش حسابرس مستقل..... ۳۶۶
- شکل ۱۳/۱- راهبردهای تجارت الکترونیک و معاملات..... ۴۲۷
- شکل ۱۳/۲- نمونه‌ای از انواع جرائم اینترنتی..... ۴۵۲
- شکل ۱۴/۱- مسئولیت‌های ضد تقلب واحدهای مختلف..... ۴۷۱
- شکل ۱۶/۱- کنترل‌های داخلی پیشگیرانه..... ۵۱۱
- شکل ۱۶/۲- تحریف در صورت‌های مالی در نتیجه انواع مختلف فساد..... ۵۱۶

فهرست نمودارها

- نمودار ۱/۱- انواع تقلب ۴۲
- نمودار ۱/۲- فرایند جلوگیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی ۷۶
- نمودار ۲/۱- سیستم گزارشگری مالی ۸۶
- نمودار ۲/۲- چهارچوب یکپارچه مالی و کنترل‌های داخلی ۹۱
- نمودار ۲/۳- شش پایه فرایند گزارشگری مالی ۹۸
- نمودار ۳/۱- نحوه تعامل میان مؤلفه‌های تقلب در صورت‌های مالی ۱۲۹
- نمودار ۴/۱- تعامل بین عوامل سه‌گانه تقلب صورت‌های مالی ۱۶۵
- نمودار ۴/۲- تعامل راهبردهای پیشگیری، کشف و اصلاح تقلب ۱۷۰
- نمودار ۴/۳- مثلث تقلب ۱۷۵
- نمودار ۵/۱- رایج‌ترین ترندهای تقلب ۱۸۹
- نمودار ۶/۱- حاکمیت شرکتی و وظایف آن ۲۲۰
- نمودار ۷/۱- حاکمیت شرکتی و وظایف آن (هیئت مدیره) ۲۴۲
- نمودار ۸/۱- حاکمیت شرکتی و وظایف آن (کمیته حسابرسی) ۲۶۳
- نمودار ۹/۱- حاکمیت شرکتی و وظایف آن (تیم مدیریت ارشد) ۳۰۶
- نمودار ۱۰/۱- حاکمیت شرکتی و وظایف آن (حسابرسان داخلی) ۳۲۷
- نمودار ۱۱/۱- حاکمیت شرکتی و وظایف آن (حسابرسان مستقل) ۳۶۱
- نمودار ۱۲/۱- حاکمیت شرکتی و وظایف آن (هیئت حاکم) ۳۹۳
- نمودار ۱۲/۲- عناصر تقلب ۴۱۷
- نمودار ۱۳/۱- راهبردهای تجارت الکترونیکی ۴۲۵
- نمودار ۱۴/۱- ارتباط متقابل: حسابرسی، بازرسی تقلب و حسابداری دادگاهی ۴۵۵

پیشگفتار

وجود و تکرار تقلب در صورت‌های مالی، باعث کاهش اعتماد عمومی و نیز اعتماد سرمایه‌گذاران به گزارشگری مالی و بازارهای مالی در سرتاسر جهان شده است. جهانی‌شدن بازارهای سرمایه و تقاضای فراگیر جهانی برای حمایت از سرمایه‌گذاران در واکنش به رسوایی‌های مالی در سراسر جهان (همانند انرون، ورلدکام، پارمالت، آهولد، المپوس) تقویت در اصلاحات نظارتی و شیوه‌های حاکمیت شرکتی برای مبارزه با تقلب در صورت‌های مالی، بیش از پیش ضروری می‌نماید.

اعتماد، پایه و اساس بازارهای مالی است و بی‌تردید تقلب در صورت‌های مالی به این اعتماد ضربه وارد می‌کند. این کتاب، خواننده را نسبت به آگاهی از بهترین شیوه‌های پیشگیری، بازدارندگی، کشف و بازرسی تقلب در صورت‌های مالی توانمند می‌سازد. این مهم از طریق بررسی دقیق و تشریح برخی از بدنام‌ترین تقلب‌های ارتکاب‌یافته در ۲۵ سال گذشته (انرون، ورلدکام، آدلفیا، برنارد مدوف، گروه مالی استنفورد، ساتیام و حتی ال کاپون)، تحقق می‌یابد. با بررسی دقیق وظایف فعالان اصلی در ساختار حاکمیت شرکتی - هیئت مدیره، کمیته‌های حسابرسی، مدیریت ارشد، حسابرسان داخلی، حسابرسان مستقل و مقررات‌گذاران و با توصیف بهترین ابزار و شیوه‌های عملی، به خوانندگان کمک می‌کند تا در سازمان‌های خود، بتوانند تقلب را کشف کنند، سپس بازرسی و اقدام اصلاحی لازم را به عمل آورند.

بر اساس گزارش پژوهشی سال ۲۰۲۰، انجمن بازرسان رسمی تقلب، در بررسی حدود ۲۵۰۰ پرونده، تقلب در صورت‌های مالی یکی از زیان‌بارترین گونه‌های تقلب گزارش شده است به طوری که متوسط زیان هر مورد حدود ۱,۰۰۰,۰۰۰ دلار گزارش شده است.

در کشور عزیزمان ایران، متأسفانه به‌طور پیوسته اخبار نامساعد و ناخوشایندی از گزارش فساد، رشوه، اختلاس، مدیریت ارشد و مسئولان شرکت‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مختلف به گوش مردم می‌رسد که می‌تواند به اعتماد عمومی نسبت به مدیران، مسئولان و مقامات کشور، آسیب بسیار جدی وارد کند. اکنون که آحاد مردم اقبال گسترده‌ای به بازار سرمایه نشان داده و بر اساس گزارش مسئولان، حضور آنها در بازار سرمایه به چند ده میلیون نفر فزونی یافته است، موضوع حفظ اعتماد سرمایه‌گذاران و حمایت و حفاظت از حقوق ایشان، اهمیتی بسزا و بیش از پیش پیدا می‌کند. در گذشته، گزارش‌هایی از عدم انکاپذیری گزارش‌های مالی که می‌تواند مصداق گزارشگری مالی متقلبانه و وجود تقلب در صورت‌های مالی آنها باشد، مطرح شده بود. با توجه به تغییرات به‌وجود آمده در محیط که به‌اختصار تشریح شد، اهمیت شرح تقلب در صورت‌های مالی، تبیین نقش ارکان مختلف در مبارزه و تشریح سازوکارهای مبارزه با آن، اهمیت بسزایی می‌یابد.

در تجارب خارجی، همان‌طور که از سقوط فاجعه‌بار بازارهای املاک و مستغلات و سقوط بازارهای مالی در سال ۲۰۰۸ مشهود شد، کارایی، نقدینگی، ایمنی و استحکام بازارهای مالی برای رونق و رشد اقتصادی

کشورها بسیار حیاتی و تعیین کننده است؛ زیرا سرمایه گذاران زیادی در این بازارها به طور مستقیم یا غیرمستقیم سرمایه گذاری می نمایند. در بازارهای سرمایه، سرمایه گذاران تا زمانی که به کیفیت، قابلیت اطمینان و شفافیت اطلاعات مالی منتشرشده، از جمله صورت های مالی حسابرسی شده اطمینان داشته باشند، در بازار سرمایه مشارکت می کنند. تقلب در صورت های مالی تهدیدی جدی برای اعتماد فعالان بازار به اطلاعات مالی است. همچنان بسیاری از مقررات گذاران، سرمایه گذاران و جامعه پیرامون وجود و تکرار تقلب های مالی نگران اند. به طور خلاصه، متأسفانه «مسئله تقلب» هنوز وجود دارد و همچنان رو به رشد است. از ژوئیه ۲۰۰۲، وزارت دادگستری آمریکا نزدیک به ۱۳۰۰ متقلب را به دلیل ارتکاب تقلب، مجازات کرده است. درست است؛ حدود ۱۳۰۰ متقلب در زندان هستند، اما این ظاهر کار است، چراکه تراژدی فراتر از آن است؛ اگرچه مقصر اکنون در زندان به سر می برد، اما متعاقب این تقلب ها، کارمندان شغل خود را از دست داده، همزمان سرمایه گذاران طرح های بازنشستگی از بین می روند و ثروت آنها یک شبه بر باد رفته است. این کتاب به خواننده بینشی می دهد که بتواند در مورد جلوگیری، بازدارندگی و کشف تقلب در کمترین زمان ممکن، آگاهی کافی به دست آورد.

رکودهای اقتصادی، انگیزه ها و فرصت هایی را برای مدیریتی برای شرکت ها برای ارتکاب تقلب در صورت های مالی فراهم می کند. در مرحله نخست، مدیریت برای دستیابی به اهداف مالی و تحقق انتظارات سرمایه گذاران و تحلیلگران و حفظ عملکرد، تحت فشار بیشتری قرار می گیرد تا سود را مدیریت و یا دفاتر حسابداری را دستکاری نماید. دوم، فرصت های شرکت برای ارتکاب تقلب در صورت های مالی در هنگام رکود اقتصادی بیشتر است؛ زیرا بسیاری از شرکت ها به دنبال کاهش هزینه ها و موازنه سرمایه گذاری در کنترل های داخلی و سازوکارهای حاکمیت شرکتی خواهند بود. به قول معروف، هنگامی که «سطح آب رودخانه کاهش می یابد، سنگ های بیشتری ظاهر می شوند». به همین ترتیب، در زمان تنگنای مالی، تقلب ها بیشتر آشکار می شوند. در جریان بحران مالی و سوء استفاده های اقتصادی، تمرکز بر پیشگیری و کشف تقلب در صورت های مالی نیز بیشتر از هر زمان دیگری اهمیت پیدا می کند؛ زیرا سرمایه گذاران، مقررات گذاران و شرکت ها به دنبال درک بهتر از سوء استفاده شرکت ها و سوء رفتار مدیران هستند. کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا (SEC) در جریان آشفتگی مالی اخیر در بازارهای سرمایه، اقداماتی را برای مقابله با تقلب و نقض قانون بورس و اوراق بهادار انجام داده است. از جمله این اقدامات، اجرای بیش از ۵۰ مورد بازرسی، متهم کردن مدیران صندوق های پوششی به دلیل ارتکاب تقلب و گمراه کردن سرمایه گذاران، متهم کردن کارگزاران به دلیل فریب دادن مشتریان و بازرسی از فانی مای و فرد مک برای ارتکاب تقلب حسابداری بوده است. در نمونه ای مشابه، اداره تحقیقات فدرال (FBI) افزایش نمایی موارد تقلب را گزارش کرده است؛ به طوری که در همین چند سال گذشته، بیش از ۲۰۰۰ بازرسی تقلب و ۵۶۶ مورد بازرسی پیرامون تقلب های شرکتی توسط این نهاد گزارش شده است.

پس این موضوعات چگونه اتفاق می‌افتند؟ عواملان تقلب مالی قبل از سقوط عموماً مصداق شهروندان نمونه بوده‌اند (آنها از اعضای مهم جامعه، تحصیل کرده، دارای فرزند و نوه، بسیار موفق و مواردی از این دست بوده‌اند)؛ بنابراین، چگونه چند تصمیم ناصحیح و بد اتخاذشده توسط یک مدیر ارشد به استرداد یا جریمهٔ صد میلیون دلاری و زندان ختم می‌شود؟ هیئت مدیره، کمیته‌های حسابرسی، مدیریت ارشد و کارمندان عادی نیز باید بدانند که صرفاً یک حادثهٔ تقلب در صورت‌های مالی می‌تواند به شدت به سال‌ها اعتماد سرمایه‌گذاران نسبت به صداقت شرکت آنها آسیب جدی وارد کند که مصداق فرموده سعدی در باب هشتم گلستان است:

«دوستی را که به عمری فراچنگ آرند، نشاید که به یک‌دم بیازارند:

سنگی به چند سال شود لعل پاره‌ای زنهار تا به یک‌نفسش نشکنی به سنگ».

حاکمیت شرکتی اثربخش شامل سیستم عملکردی دارای تعادل قوا (نظارت و توازن)، آیین رفتاری تقویت‌شده، برنامه‌های اثربخش ضد تقلب، خطوط تلفن داغ هشداردهندگی خطا، حمایت و حفاظ از هشداردهندگان و افشاگران و رویه‌های مشابهی است که می‌تواند از بروز تقلب جلوگیری کند و یا به صورت بازدارنده و کشف‌کننده باشد. افزون بر اینکه، در صورت وجود آیین رفتاری اثربخش، مدیریت ریسک، نظارت ارکان راهبری، هشداردهندهٔ خطا، می‌توان خطر تبانی و زیر پاگذاری کنترل‌ها توسط مدیریت را به‌طور قابل توجهی کاهش داد. درحالی‌که قوانین و مقررات، انگیزه‌ها و فرصت‌های عاملان را برای ارتکاب تقلب کاهش می‌دهند، حاکمیت شرکتی قدرتمند، آموزش‌های ضد تقلب و رویه‌هایی شامل آگاهی کارمندان و عموم و هوشیاری سرمایه‌گذاران اغلب در جلوگیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی مؤثر است.

مطالعهٔ تقلب در صورت‌های مالی و کتابی از این‌دست ارزشمند است؛ زیرا کارایی و سلامتی شرکت‌ها و همچنین بیشتر بازارهای سرمایه تا حد زیادی به کیفیت، صداقت، سودمندی و انکاپذیری اطلاعات مالی بستگی دارد. پیشگیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی برای رشد اقتصادی و رونق کشور بسیار مهم است. این کتاب همچنین عواقب تقلب در صورت‌های مالی و تأثیر آن بر مردم، مردم واقعی، بر درستی و کیفیت روند گزارشگری مالی را ارزیابی کرده و راهکارهای بهبود برای پیشگیری، بازدارندگی و کشف را پیشنهاد می‌کند. به‌طورکلی، اکثریت قریب به اتفاق شرکت‌های سهامی عام در ایالات متحدهٔ آمریکا، ارکان حاکمیت مسئولی دارند، از یک فرایند گزارشگری مطمئن مالی استفاده می‌کنند و تجارت خود را به روشی اخلاقی و قانونی انجام می‌دهند. با این حال، مصداق ضرب‌المثل معروفی هستند که می‌گویند «یک سیب گندیده همهٔ سیب‌ها را خراب می‌کند»، کل جامعه، جامعهٔ تجاری، حرفهٔ حسابداری و دولت علاقه‌ای به جلوگیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی دارند؛ زیرا این مسئله اعتماد به شرکت‌ها را تضعیف می‌کند.

رخداد تقلب در صورت‌های مالی، هیچ حاشیه‌ای امنی را به رسمیت نمی‌شناسد و می‌تواند در هر جایی رخ دهد؛ به‌ویژه هنگامی که عملکرد شرکت‌های اثربخش و پایدار نباشد، مدیریت تحت فشار بیشتری برای مدیریت

سود قرار می‌گیرد. افزون بر این، فرصت‌های شرکت در ارتکاب به تقلب در صورت‌های مالی هنگامی که عملکرد مالی شرکت خوب نبوده و در نتیجه قادر به سرمایه‌گذاری در حاکمیت اثربخش و کنترل‌های داخلی نیست، افزایش می‌یابد. اصلاحات حاکمیت شرکتی نوظهور، قوانین بورس و اوراق بهادار و بهترین شیوه‌ها، با هدف شناسایی و به حداقل رساندن تعارضات احتمالی منافع، مشوق‌ها و فرصت‌های مشارکت در تقلب صورت‌های مالی به‌وجود آمده یا وضع شده‌اند. تقلب در گزارشگری مالی به دلایل مختلفی اتفاق می‌افتد. از جمله زمانی که انگیزه‌های تقلب هم‌زمان با ایجاد فرصت برای شرکت در فعالیت‌های متقلبانه همراه باشد. راهبردهای شرکت برای دستیابی به انتظارات یا فراتر از انتظارات پیش‌بینی سود تحلیلگران، بیشتر به افزایش فشار بر مدیریت برای دستکاری سود می‌انجامد. هنگامی که پاداش مدیران وابسته به ارقام حسابداری به‌ویژه سود خالص باشد، آنگاه مدیران انگیزه می‌یابند تا گونه‌هایی از رویه‌های حسابداری را انتخاب کنند که با افزایش سود، پاداش خود را به حداکثر برسانند و همین انگیزه‌ها موجب می‌شود تا مدیران سودهای گمراه‌کننده‌ای را گزارش کنند. هنگامی که کیفیت و کمیت سود شرکت رو به افول و کاهش است، شرکت‌ها بیشتر درگیر تقلب در صورت‌های مالی می‌شوند و مدیریت انگیزه لازم را داشته و تحت فشار بیشتر برای دستکاری سود قرار می‌گیرد. بزرگ‌ترین اختلاس و تقلب بانکی در تاریخ ایران در سپتامبر ۲۰۱۱ (شهریور سال ۱۳۹۰) کشف شد که در این اختلاس هفت بانک دولتی و خصوصی و مقامات ایرانی مشارکت داشتند. عوامل مختلفی از جمله تسهیلات اعطایی متقلبانه، درخواست‌های متقلبانه دریافت تسهیلات و اسناد جعلی، تبانی و رشوه‌خواری در اختلاس بانکی ایران، برجسته بود. فصول مختلف این کتاب با محوریت متمرکز برای جلوگیری، بازدارندگی، کشف و اصلاح تقلب در صورت‌های مالی می‌تواند از وقوع تقلب‌ها و اختلاس‌های مشابه با اختلاس به اصطلاح ۲/۶ میلیارد دلاری بانکی و همچنین رشوه‌خواری، فساد و تضاد منافع در ایران، جلوگیری کند. درسی که از این پرونده اختلاس آموخته می‌شود این است که اختلاس و تقلب، عواقب بد بسیاری برای مرتکبین دارد که می‌تواند به گرفتن جان‌شان (اعدام) و تحمل جرائم سنگین نقدی و یا زندان ختم شود.

برای پیشگیری، کشف و اصلاح تقلب باید دستورالعمل‌ها، رویه‌ها و شیوه‌ای ضد تقلب ارائه شده در این کتاب را می‌توان مد نظر قرارداد. مرتکبین تقلب مانند موارد مربوط به اختلاس بانکی ایران، برای انجام جنایات یقه‌سفیدها نیازی به انگیزه و فشار نداشتند؛ بلکه برای تمام این مرتکبین، داشتن صرف توانایی (قابلیت) و فرصتی برای ارتکاب تقلب، کفایت می‌کرده است. این قابلیت و فرصت را می‌توان به شیوه‌های زیر کنترل، بررسی و به حداقل رساند:

- وضع و اجرای قوانین و دستورالعمل‌های ضد فساد و رشوه‌خواری .
- اجرای مؤثر دستورالعمل‌ها، رویه‌ها و روش‌های ضد تقلب، از جمله پولشویی .
- بر معاملات تجاری پر ریسک، نظارت مستمر .

- به نخستین علائم تقلب و پرچم‌های قرمز .
- استفاده از ابزارهای اصلی تحلیلی مانند تحلیل‌های متداول، نسبت‌ها، داده‌های بزرگ، تحلیل داده‌ها برای شناسایی موارد غیرعادی را که باید بیشتر مورد بررسی قرار گیرند.
- در گزارشگری مالی به «رجحان محتوا بر شکل» توجه کنید.
- ارزش‌های اخلاقی و اصول و رویه‌های اخلاقی را مورد بازنگری قرار دهید.
- اهداف شرکت را از حداکثر سازی سود به تمرکز بر سود پایدار، مردم و زمین، بازتعریف کنید.
- تقویت مسئولیت و وضع ارزش‌های اخلاقی در سطح بالای سازمان، از جمله تقویت پاسخگویی (حساب‌دهی) همهٔ حافظان (خط‌نگه‌داران) شرکت

- رعایت کلیهٔ قوانین، قواعد، مقررات، استانداردها و بهترین اقدامات
- افشای گزارش‌های شرکتی معتبرتر، شفاف، باکیفیت و به‌موقع
- بهره‌گیری از حسابرسی داخلی و مستقل قابل اعتماد و بی‌طرف
- ایجاد و ارتقای دستورالعمل‌ها و رویه‌های هشداردهندگی خطا (افشاگر)
- استفاده از ارزیابی ریسک و مدیریت ریسک برای کلیهٔ معاملات عمده تجاری
- کنترل‌های داخلی کارا و اثربخش برای جلوگیری و کشف و انجام اقدامات اصلاحی در مورد اشتباهات، تخلفات، تقلب و رعایت نکردن قوانین، مقررات، استانداردها و بهترین روش‌ها
- ارتقای کنترل داخلی یکپارچه و گزارشگری مالی از جمله مدیریت ریسک
- اجرای اقدامات مؤثرتر در مورد حاکمیت شرکتی در کلیهٔ بانک‌ها از جمله استقرار و بهره‌گیری از کمیتهٔ حسابرسی هوشیار و حسابرسی داخلی کافی

موارد بالا، محدود کردن اضلاع مثلث تقلب یعنی «فرصت»، «توجیه» و «انگیزه» را هدف گرفته است؛ اما شاهبیت مبارزه با تقلب و گزارشگری مالی متقلبانه را در وضع قوانین و تثبیت کردن ارزش‌های اخلاقی در سطح بالای سازمان (جامعه) در معنای عملی می‌دانیم؛ چراکه گزارهٔ مزبور مصداق ضرب‌المثل قدیمی «ماهی از سر گنده گردد نی ز دم» است. در حقیقت انتظار رفتار اخلاقی و الگو محور افراد بالای سازمان (جامعه)، محرک اساسی برای رفتار اخلاقی افراد و یا کارکنان پایین‌تر سازمان (جامعه) خواهد بود؛ به‌طوری‌که حضرت مولانا فرموده‌اند:

عاشق خویشید و صنعت کرد خویش
دم ماران را سر مار است کیش
و استاد سخن، شیخ اجل، سعدی نیز چنین فرمود:
اگر ز باغ رعیت ملک خورد سیبی
برآورند غلامان او درخت از بیخ

به پنج بیضه که سلطان ستم روا دارد زند لشکریانش هزار مرغ به سیخ

بنابراین رفتار عملی و اخلاقی افراد سطح بالای سازمان و جامعه می‌تواند اصلی‌ترین عامل محدودکنندهٔ تقلب و محرک رفتارهای اخلاقی و کارهای درست دیگران باشد.

هدف از این کتاب

موارد مشهور تقلب در صورت‌های مالی از قبیل هلث سوت، فار-مور، تایکو، ZZZZ Best و دیگر شرکت‌ها، نگرانی‌های بسیار جدی در مورد بی‌کفایتی حاکمیت شرکتی مسئول و پاسخگویی به‌وجود آورده است. هشدار دادن و افشای تقلب و در صورت لزوم جلوگیری از تقلب، مسئولیت همه است. با این همه، وظیفهٔ جلوگیری از رخداد تقلب در صورت‌های مالی وظیفهٔ تیم مدیریت ارشد شرکت است و مدیریت باید ساختارهای کنترل داخلی اثربخش و کافی، برای کشف و انجام اقدامات اصلاحی پیرامون فعالیت‌های متقلبانه را ایجاد نماید. وضع ارزش‌های اخلاقی در سطح بالای سازمان توسط ارکان حاکمیت شرکت از جمله هیئت مدیره و نمایندهٔ آن (کمیته‌های حسابرسی) برای پیشگیری از هرگونه روش غیرمعمول تجاری، روش‌های حسابداری متهورانه، مدیریت سود یا نقض قوانین و مقررات مربوط به شرکت و همچنین تخطی از آیین رفتار تجاری، نقش مهمی در جلوگیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی دارد. این کتاب با تمرکز بر نقش راهبری، کلیهٔ ذی‌نفعان اعم از مدیران، سرپرستان و کارمندان را درک هرچه بهتر از چرایی تقلب در صورت‌های مالی و چگونگی جلوگیری و کشف آن، فراهم می‌سازد. این کتاب بر اهمیت تقلب در صورت‌های مالی تأکید می‌کند و رهنمودهای نظری و عملی برای کشف، جلوگیری، بازدارندگی و انجام اقدامات اصلاحی تقلب در صورت‌های مالی را ارائه می‌نماید. مطالب این کتاب، شامل شرح خلاصه‌ای از هر فصل است تا به‌صورت اجمالی مرور کلی دربارهٔ موضوع کتاب در اختیار خواننده قرار دهد.

تقلب در صورت‌های مالی، همچنان یک چالش بزرگ برای سازمان‌ها در سرتاسر جهان است. تکرار تقلب در صورت‌های مالی در دوران پس از وضع قانون ساربینز آکسلی در سال ۲۰۰۲ (قانون ساکس) بیانگر شدت تقلب در صورت‌های مالی و تشخیص نیاز فوری به انجام اقدامات و آموزش ضد تقلب است.

تقلب در صورت‌های مالی: جلوگیری و کشف یک مرجع برتر برای کلیهٔ متخصصان مشاغل مختلف که به درک روزآمد و تقلب در صورت‌های مالی، از جمله بازدارندگی، پیشگیری و کشف آن نیاز دارند، است. برخلاف دیگر کتاب‌های تقلب که در درجه اول بر تقلب مشاغل متمرکز هستند، در این کتاب بیش از ۳۰۰ صفحه به تقلب در صورت‌های مالی، ارائهٔ توضیحات دقیق دربارهٔ نقش‌ها و مسئولیت‌های فعالان در فرایند گزارشگری مالی از جمله هیئت مدیره، مدیران ارشد، حساب‌رسان داخلی و مستقل، مشاوران حقوقی، مشاوران مالی، کارکنان و سرمایه‌گذاران در جلوگیری، بازدارندگی و کشف تقلب اختصاص یافته است. در این کتاب تلاش شده است تا با زبانی ساده، مفاهیم و روش‌های نظری و عملی برای کمک به درک فرایندهای پیچیدهٔ گزارشگری

مالی و فعالیت‌های در معرض انواع فعالیت‌های متقلبانه، برجسته شود. در این کتاب از گزارش‌ها، نمونه‌ها و اسناد نمونه برای درک به معنای واقعی کلمه از مشوق‌ها، فرصت‌ها و منطق تراشی (توجیه) مرتکبین تقلب در صورت‌های مالی، استفاده شده است. این کتاب شامل ویژگی‌ها، مثال‌های عملی و عصاره‌های ارزشمندی برای متخصصان در تمام سطوح، رهبران شرکت‌ها، اعضای هیئت مدیره، مدیران ارشد اجرایی و همچنین استادان دانشگاه و معلمان است و بدون تردید ابزاری کاربردی برای حسابرسان داخلی و مستقل، مؤسسات حسابرسی و افراد حرفه‌ای است. در مورد مطالب، سبک، وضوح و ارائه مطالب در سراسر کتاب پیشرفت‌هایی حاصل شده است.

این کتاب برای موارد زیر مفید است:

حسابرسان: حسابرسان داخلی و مستقل می‌توانند با مطالعه این کتاب به‌ویژه فصول مربوط با نقش و وظایف خود، اطلاعات مفید و مناسب برای کارکردهای حسابرسی خود را پیدا کنند و روش‌های حسابرسی خود را به سمت پیشگیری و کشف تقلب هدایت کنند.

شرکت‌ها، هیئت مدیره آنها، کمیته‌های حسابرسی، مشاوران حقوقی، مدیران ارشد اجرایی، سرپرستان و کارکنان: بهترین شیوه‌های حاکمیت شرکتی، وظیفه گزارشگری مالی و حسابرسی، مفاد قانون ساکس و قوانین مربوط به اجرای کمیسیون بورس و اوراق بهادار (SEC) و استانداردهای حسابرسی هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهام عام (PCAOB) که در کل کتاب مورد بحث قرار گرفته است. این کتاب به شرکت‌های سهامی عام و هیئت مدیره، مدیران و مشاوران حقوقی آنها کمک می‌کند تا وظایف خود را در تهیه گزارش‌های مالی باکیفیت و عاری از تحریف‌های بااهمیت ناشی از اشتباه و تقلب را ایفا نمایند.

دانشکده‌های اقتصاد، مدیریت و حسابداری و برنامه‌های آموزشی: این کتاب همچنین می‌تواند به راحتی در برنامه‌های آموزشی و آموزشی دانشکده‌های کسب‌وکار و سازمان‌های حرفه‌ای مورد استفاده قرار گیرد. سایر متخصصان و افراد حرفه‌ای مانند حسابداران مدیریت، حسابرسان داخلی، مشاوران حقوقی شرکت‌ها، مؤسسات مالی و تحلیلگران مالی که خدمات حسابداری، حسابرسی، حقوقی و مالی را به شرکت‌ها ارائه می‌دهند، می‌توانند از محتوای این کتاب برای ارائه خدمات و فعالیت‌های حرفه‌ای خود، بهره‌مند شوند.

فقدان ادبیات غنی و پژوهش‌های لازم در زمینه تقلب در گزارشگری مالی و صورت‌های مالی، یکی از انگیزه‌های تالیف این کتاب است که می‌تواند درحوزه دانشگاهی مورد استفاده قرار گیرد.

افراد حرفه‌ای بین‌المللی و دانشجویان: بحث در مورد حاکمیت شرکتی جهانی و همگرایی در گزارشگری مالی و استانداردهای حسابرسی، این کتاب را برای شرکت‌ها، دانشکده‌های کسب‌وکار و متخصصان در سرتاسر جهان جذاب می‌کند. این کتاب مباحث قابل توجهی در مورد چهارچوب‌های حاکمیت شرکتی در سرتاسر

جهان، استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS) و استانداردهای بین‌المللی حسابرسی و خدمات اطمینان بخشی (IAAS) را در برمی‌گیرد.

دانشکده‌های کسب‌وکار: این کتاب حسابداری دادگاهی را به‌طور کلی و تقلب در صورت‌های مالی را به‌طور خاص در نظر داشته و از جمله دستورالعمل‌ها و رویه‌های ضد تقلبی را که باید در برنامه‌درسی کلیه این دانشکده‌ها مورد توجه باشد، در برمی‌گیرد.

تقلب در گزارشگری مالی و جرائم مشابه یقه‌سفیدها به‌طور بنیادین و قابل توجهی به جامعه آسیب می‌رساند، خصوصاً وقتی که تأثیر چنین عملی عمیق است و تأثیر منفی بر زندگی هزاران نفر در طی یک دوره زمانی طولانی دارد. در برخی موارد، بافت کلی جامعه را برای همیشه تغییر می‌دهد. در سال‌های گذشته، دادگاه‌های اسلامی، حکم اعدام را برای چهار نفر از مرتکبین تقلب در حسابداری مربوط به اختلاس بانکی (۲/۶ میلیارد دلاری که حدود ۰/۵٪ تولید ناخالص داخلی ایران بود) صادر کردند. در سده جدید، تقلب در صورت‌های مالی به‌طور روزافزونی به یک مشکل جدی برای تجارت، دولت و سرمایه‌گذاران تبدیل شده است. در واقع، این مسئله اعتماد به بازارهای سرمایه، رهبران شرکت‌ها و حتی حرفه حسابرسی را مورد تهدید قرار می‌دهد. امید داریم از محتوای این کتاب به‌عنوان منبعی برای مبارزه با تقلب در گزارشگری مالی در ایران، استفاده شود. هرکسی که در فرایند گزارشگری مالی، تصمیمات مربوط به سرمایه‌گذاری و حق رأی، مشاوره حقوقی و مالی، وظایف حسابرسی داخلی و مستقل و حاکمیت شرکتی، فعال باشد، به این کتاب علاقه‌مند خواهد بود. به‌طور خاص، شرکت‌ها، مدیران، هیئت مدیره، کمیته‌های هیئت مدیره، حسابرسان داخلی و مستقل، حسابداران، قانون‌گذاران، مقررات‌گذاران، تدوین‌کنندگان استانداردها، استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی (سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و بازنشستگان)، فعالان سرمایه‌گذاری، دانشکده‌های کسب‌وکار و سایر متخصصان (وکلا، تحلیلگران مالی و بانکداران) و محافظان شرکت از این کتاب بهره‌مند می‌شوند. دستورالعمل‌ها، روش‌ها و شیوه‌های ضد تقلب ارائه‌شده در این کتاب برای سازمان‌های فعال در حوزه و با هراندازه‌ای که باشند، قابل استفاده است. واحدهای انتفاعی و سازمان‌های غیرانتفاعی و نهادهای دولتی نیز می‌توانند از این کتاب بهره‌مند شوند. نویسندگان این افتخار را داشته‌اند که در چندین همایش، سمینار و کارگاه تخصصی که نهادها و انجمن‌های حرفه‌ای، متولی برگزاری آن بوده‌اند، در در حوزه مبارزه با تقلب و تقلب در گزارشگری مالی به‌عنوان سخنران شرکت کنند. در اینجا بر خود لازم می‌دانیم که از تمام تلاش‌های صورت‌گرفته در ایران در زمینه مبارزه با تقلب و مفاسد اقتصادی قدردانی کنیم و امیدوارم این کتاب گامی در راستای تحقق، اتکاپذیری، شایستگی، صداقت، اعتماد و شفافیت در گزارشگری مالی میهن عزیزمان ایران باشد و مقبول نظر مخاطبان آن قرار گیرد.

کوشش بسیاری شده که تدوین و چاپ این کتاب با دقت همراه باشد. به‌رغم تلاش‌ها ممکن است کاستی - هایی وجود داشته باشد که بتوان آنها را بهبود بخشید. امید است اعضای هیئت علمی، مدرسان، دانشجویان، پژوهشگران، حسابداران، حسابرسان، کارشناسان رسمی دادگستری و کلیه مخاطبان ارجمند این کتاب، بر مؤلفان منت نهاده و نظرات پیشنهادی و انتقادی خود را به نشانی V_menati@sbu.ac.ir ارسال کنند.

از سرکار خانم الهه ابراهیمی، آقای دکتر امیر پوریان‌سب، خانم دکتر مهناز محمودخانی، که در بازخوانی متن و تدوین و تکمیل مطالب کمک قابل توجهی داشتند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنیم. از آقای دکتر ناصر احمدزاده که زحمت ویراستاری کتاب را به عهده داشتند و کارگاه صفحه‌آرایی لوگو گرافیکال که مسئولیت صفحه‌آرایی کتاب را پذیرفتند و خانم سالکی که هماهنگی‌های لازم تا مرحله چاپ کتاب را انجام دادند، سپاسگزاری می‌کنیم.

از دو داور عزیزی که، به صورت ناشناس برای نویسندگان، متن را به دقت مطالعه و نظرات ارزشمندی برای بهبود این کتاب ارائه کردند که از آنها نهایت بهره‌برداری را داشتیم، تشکر ویژه داریم.

آقای دکتر یداله اردوخانی معاون محترم پژوهشی و فناوری و خانم دکتر افسانه توسلی مدیر امور پژوهشی دانشگاه الزهرا حمایت‌های زیادی داشتند تا این کتاب به مرحله انتشار رسید و خالصانه قدردان مساعدت‌های آنها هستیم.

ع. رحمانی، و. منتی

ذ. رضایی

تهران، ایران

ممفیس، آمریکا

۱۸ خرداد ۱۴۰۱

